

УДК 81'271'42

Світлана Куранова

<https://orcid.org/0000-0003-2474-1404>

СТРАТЕГІЇ, ТАКТИКИ ТА ПРИЙОМИ МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК КОМПОНЕНТ МОДЕЛЮВАННЯ ДИСКУРС-ПОРТРЕТА МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ

У статті розглянуто стратегії, тактики та прийоми, які використовує мовна особистість. Дослідження їх є одним з етапів моделювання дискурс-портрета мовної особистості, що узагальнює дані стосовно прагматичної, семантичної, сигматичної та синтактичної координат розгортання дискурсу. На прикладі аналізу есе О. Забужко «Ціна Вінні-Пуха» продемонстровано процедуру дослідження стратегій, тактик та прийомів мовленнєвої діяльності. Визначено лінійні та ієрархічні стратегії, тактики та прийоми на рівні кожної з координат.

Ключові слова: стратегії, тактики, прийоми, семантичні ролі, пропозиції, мовленнєвий акт.

Вступ

Дискурс-портрет мовної особистості – це багатоаспектна модель, у якій відображено різні вияви відповідної мовленнєвої діяльності. Мовну особистість вивчають як учасника різноманітних комунікативних ситуацій і, відповідно, різних фреймів спілкування. Мовленнєва діяльність мовця реалізується в дискурсах різних типів та видів: усному, письмовому, публічному, політичному, організаційному тощо. Актуалізований мовною особистістю дискурс може належати одночасно до одного або декількох типів та видів: наприклад, публічний дискурс може бути водночас політичним, організаційним, адресатним, усним, письмовим тощо. Отже, у створюваних мовною особистістю текстах різні типи та види дискурсів можуть перехрещуватися.

Теоретичне підґрунтя

Дослідження мовної особистості є актуальним напрямом сучасних лінгвістичних студій. Окремі аспекти цього напрямку розвивали П. Зернецький (Зернецький, 1992), Т. ван Дейк (Dijk, 1997, 2006), Ю. Караулов (Караулов, 1987), С. Куранова (Куранова, 2017а, 2017б, 2018), С. Сухих (Сухих, 2004), І. Ухванова-Шмигова (Ухванова-Шмигова, 2014). Новим підходом є вивчення мовної особистості за чотирма координатами (семантичною, прагматичною, синтактичною, сигматичною) та в межах одиниць різного рівня складності (від елементарних – семантичних ролей, пропозицій, мовленнєвих актів – до найскладніших, як-от мовленнєва подія). Аналітик дискурсу визначає також стратегії, тактики та прийоми, що їх використовує мовна особистість. На рівні кожної з координат стратегії, тактики та прийоми, використовуваних відповідною мовною особистістю, характеризують як лінійні чи ієрархічні, а на рівні функціональних одиниць різного рівня складності – як семантико-рольові, міжпропозитивні, прагматичні (мовленнєвих актів, мовленнєвих ходів, мовленнєвих кроків, мовленнєвих обмінів), акумулювальні, мотивувальні. Така процедура застосовується як на текстовому, так і на міжтекстовому (інтертекстуальному) рівнях, що дає змогу визначити використовуваних мовною особистістю засоби дискурсивної зв'язності, вираження глобальної теми дискурсу, теми мовця.

Опис стратегій, тактик та прийомів, що їх використовує в дискурсі мовна особистість, є одним із компонентів моделювання її дискурс-портрета. **Метою** цієї статті є продемонструвати процедуру дослідження стратегій, тактик та прийомів на прикладі аналізу есе О. Забужко «Ціна Вінні-Пуха» (Забужко, 2012).

Методи та матеріал дослідження

Оксана Забужко – письменниця, авторка книжок різних жанрів (поезія, проза, есеїстика, критичні студії), позиціонує себе як публічна інтелектуалка. Поле публічної діяльності Оксани Забужко є надзвичайно широким – це, окрім письменницької, громадська діяльність: зустрічі з читачами, участь у дискусіях, телевізійних програмах, інтерв'ю. Перелік жанрів, що їх використовує Оксана Забужко в публічному дискурсі, є доволі широким: есе, статті, спогади, блоги, інтерв'ю, записи в соціальних мережах і под. Відповідно до класифікації М. Бахтіна, це вторинні писемні творчі жанри (Бахтин, 1979, с. 239–240), що, з огляду на їхню роль у суспільному житті, можна назвати і майданчиками соціальних та ідеологічних дій (Bawarshi,

2003, р. 9). Сама Оксана Забужко, характеризуючи власні твори щодо належності їх до тих чи тих жанрів, використовує терміни «нон-фікшн», «література факту», «авторська колонка», «форми компромісу» (Забужко, 2012, с. 7–8). Така узагальнена характеристика дає змогу вважати, зокрема, статті, есе та спогади одним жанром. Окрім того, широке трактування автором жанрових особливостей власних творів враховує їхню взаємну доповнюваність та особливості функціонування: наприклад, тексти блогів або статті в періодичних виданнях стають частиною книги (як, наприклад, «З мапи книг і людей», «І знову я влізаю в танк»). Отже, особливого значення набуває категорія інтертекстуальності, що об'єднує тексти як окремі мовленнєві події (часто різних жанрів) у єдиний дискурс.

До переліку жанрів «нон-фікшн» Оксана Забужко зараховує статті, есе, спогади. Тобто це ті жанри, що можна назвати публіцистичними. Для творчості письменниці поділ на «фікшн» та «нон-фікшн» є цілком логічним, адже літературний доробок О. Забужко містить як художні твори, так і публіцистичні. Створення самою авторкою таксономії жанрів є способом конструювання власних текстових парадигм та дискурсу в цілому. Це також і частина презентації себе-у-світі, власне бачення своєї дискурсивної діяльності.

Порядок дискурс-аналізу досліджуваного матеріалу здійснюється у вигляді човникової процедури, що розпочинається з прагматичного аналізу. Досліджуваний текст визначаємо як мовленнєву подію (МП), що складається з відповідної кількості мовленнєвих ходів (МХ). У межах мовленнєвої події виокремлюємо такі структурні частини, як ядерна (Я), передядерна (перед-Я) та післяядерна (після-Я). Кожна з цих структурних частин має низку підструктурних складових: у межах ядерної, передядерної та післяядерної, своєю чергою, виокремлюємо ядерну, передядерну та післяядерну. У такий спосіб, окрім моделювання структури мовленнєвої події, з'ясовуються типи, види та напрямок зв'язків між її структурними та підструктурними компонентами. У деяких випадках, особливо для аналізу інтерв'ю, доцільно застосовувати таку структурно-прагматичну одиницю, як мовленнєвий крок (МК). У межах мовленнєвого ходу (МХ) чи мовленнєвого кроку (МК) визначаємо відповідні мовленнєві акти (МА) та їх ілюктивну спрямованість (на адресанта, адресата, пізнання чи міжособистісне спілкування). На рівні мовленнєвих ходів/кроків простежуємо вияви дійсних елементів та їхнє призначення (наприклад, привертання уваги, паузи тощо). Від прагматичного аналізу переходимо до вивчення семантичних одиниць – пропозицій (у межах мовленнєвого ходу/кроку).

Пропозитивний аналіз проводимо на двох рівнях: міжпропозитивному (визначаємо типи семантичних міжпропозитивних відношень) та внутрішньопроепозитивному (семантико-рольові конфігурації та їхні прогресії). Після семантичного аналізу вивчаємо синтактичну координату, визначаючи лінійні стратегії, тактики та прийоми. На рівні тексту як МП виокремлюємо ієрархічні (вертикальні) стратегії, тактики та прийоми, топікальну пропозицію (з її семантико-рольовою конфігурацією), а також структурно значущі дискурсивно-прагматичні одиниці (наприклад, МА та МХ, що характеризують початок, продовження, завершення, розвиток теми). Окремо виділяємо сигматичні елементи МП (ті, що пов'язані з мотивацією мовця або вказівкою на мотиваційну складову в діях адресата). На рівні аналізу МП визначаємо параметри жанру та реєстру та мовні засоби вираження реєстрових характеристик. Дослідження низки МП виводить аналітика на рівень дискурсу. Категорія інтертекстуальності дає змогу визначити повторювані елементи в різних текстах одного автора або «сліди», «відбитки» текстів інших авторів. Дискурс-аналіз різних текстів автора як МП дає змогу визначити «теми мовця» (повторювані дискурсивні елементи, як-от мовленнєві акти, мовленнєві ходи, теми, що регулярно відтворюються в мовленнєвій діяльності особистості, мають для неї особливе значення, пов'язані з її діяльністю, світосприйняттям, життєвими подіями тощо).

Наслідком такого багатоаспектного аналізу і стає характеристика мовної особистості за чотирма координатами (семантичною, синтактичною, прагматичною, сигматичною) та створення її узагальненого дискурс-портрета.

На прикладі аналізу есе «Ціна Вінні-Пуха» розглянемо процедуру дослідження стратегій, тактик та прийомів мовленнєвої діяльності.

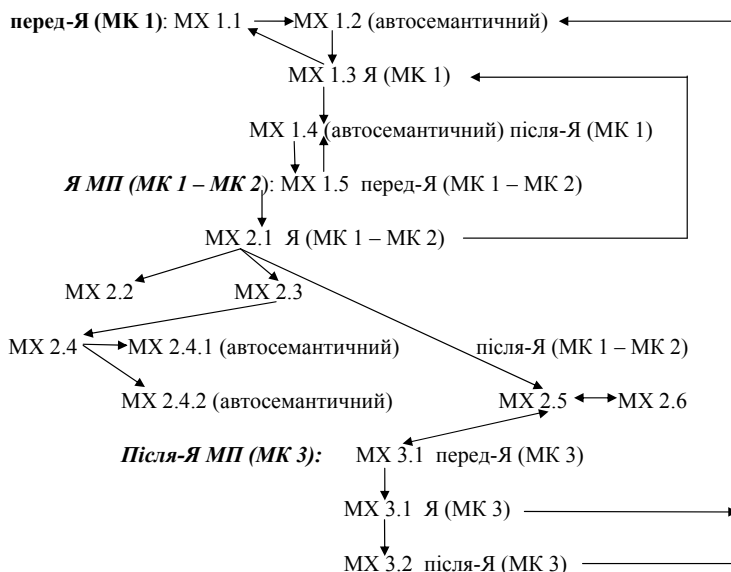
Вона починається з визначення семантичних та прагматичних прийомів, що реалізуються в межах простого/складного МА, наступним кроком є опис тактик – у межах МХ та МК, після цього – стратегій на рівні цілого тексту як МП. Стратегії можуть бути лінійними або структурними: такий підхід дає змогу дослідникові врахувати багатомірність простору дискурсу. Для опису лінійних стратегій береться до уваги послідовність у використанні тих чи тих дискурсивних одиниць та частотність їх уживання, тобто їх слід досліджувати в горизонтальному зрізі. Структурні стратегії є ієрархією відповідних особливостей топікальних пропозицій та макропропозицій як вершини смислової структури дискурсу, тобто це дослідження у вертикальному зрізі.

Тактики, прийоми та лінійні стратегії забезпечують когезію дискурсу, а також його розгортання за синтактичною координатою; структурні стратегії – когерентність, зв'язок між МХ у межах МП. Аналіз структурних стратегій дає змогу дослідникові виявити тематичні МА, ключові пропозиції (і, відповідно, ключову семантико-рольову конфігурацію), тобто визначити тему(-и) МП. Зіставлення структурних стратегій різних МП, що їх використовує мовна особистість, дає змогу з'ясувати повторювані МА у різних МП, а отже, визначити тему мовця та способи забезпечення глобальної зв'язності дискурсу.

Структурно-прагматичні стратегії, тактики та прийоми

Охарактеризуємо стратегії й тактики, що формуються внутрішніми зв'язками між структурними елементами есе «Ціна Вінні-Пуха». Внутрішні зв'язки, що поєднують підструктурні елементи всередині передядерних (перед-Я), ядерних (Я) та післяядерних (після-Я) частин, вважаємо дискурсивними тактиками, а зовнішні – дискурсивними стратегіями. Це структурно-прагматичні тактики та стратегії, що утворюють смисловий «каркас» МП (забезпечують смислові зв'язки між її структурними елементами).

Перед-Я МП (МК 1):

У наведеній вище схемі представлено внутрішні та зовнішні зв'язки, що поєднують структурні та підструктурні елементи МП. У межах МП її структурні частини (перед-Я, Я, після-Я) поєднані зовнішніми зв'язками; всередині кожної з означених структурних частин реалізуються внутрішні зв'язки, що з'єднують Я, перед-Я та після-Я всередині вступу (перед-Я МП), основної (Я МП) та заключної частин (після-Я МП). У аналізованому тексті виявлено такі типи зовнішніх зв'язків: послідовні, зворотні, зворотно-дистанційні, двобічні зворотно-доповнювальні, кільцеві. Серед внутрішніх виявлено послідовні, променеві, зворотні, зворотно-дистанційні (лівобічні), гібридні, метамовленнєві внутрішньоорганізаційні.

Наприклад, послідовним зв'язком поєднуються перед-Я частина МП з Я частиною МП. Це, зокрема, перехід від автосемантичного МХ 1.4, що є після-Я в межах перед-Я, та МХ 1.5, який є перед-Я в межах Я. Послідовний зв'язок оформлений повторенням у МХ 1.5 власної назви з автосемантичного МХ 1.4 «Дорожня Пісенька для Снігової Погоди». Двобічний зворотно-доповнювальний зв'язок поєднує перед-Я та Я частини (від МХ 1.4 до МХ 1.5 та від МХ 1.5 до МХ 1.4). Цей тип зв'язку реалізований повторенням імені персонажа (Паць) та субституцією репліки. Зворотно-дистанційний зв'язок поєднує Я частину з перед-Я: це зв'язки між МХ 1.5 (перед-Я в межах Я МП) та МХ 1.1 (перед-Я в межах перед-Я МП) (повторення власного імені Александр Мілн, словоформи *книг/книгу*). Такі зв'язки в аналізованому есе є зовнішніми.

Прикладом внутрішніх зв'язків можуть бути, зокрема, послідовний зв'язок між МХ 1.1 та МХ 1.2 (перед-Я МК 1), МХ 1.3 (Я МК 1) та МХ 1.4 (після-Я МК 1), МХ 2.3 (Я МК 1 – МК 2) та МХ 2.4 (Я МК 1 – МК 2), МХ 3.1 (перед-Я МК 3), МХ 3.2 (Я МК 3) та МХ 3.3 (після-Я МК 3). Це поступове розгортання думки від абзацу до абзацу як у межах однієї підструктурної частини, так і між підструктурними компонентами в межах структурного (це власне оповідь, наративний тип дискурсу). Наприклад:

МХ 2.3: *Утім, якщо вже про посмертя, то не можна не згадати й значно драматичнішу **жертву** Мілнвої довгопошукуваної і зовсім «не з того» боку (як Пухів зойк: «Це НЕ ТІ бджоли!») впалої на нього слави, – **жертву**, якою випало стати чоловікові на ім'я **Крістофер Робін Мілн**.*

МХ 2.4: *Звісно, як **єдина дитина**, ще й досить пізня (Мілнові-старшому на час народження сина добігало сорок), **він** просто приречений був зростати тим **очком у лобі**, за яким дорослі провадять прицільне спостереження, в захваті реєструючи кожен писк, кожне «кува», а також*

«Пх», «Іа»: перші, ще звуконаслідувальні імена, які **карапуз** дає цяцькам (гумове поросятко поповнило гурт третім із черги, і його ім'я – Piglet, тобто Паць, – було першим «повним», вимовленим «правильно»)...

У наведеному прикладі внутрішній послідовний зв'язок між МХ 2.3 та МХ 2.4 забезпечено засобами лексичної когезії (це послідовне використання слів та словосполучень «жертва» – «єдина дитина» – «очко у лобі» – «карапуз») та прономіналізації («Крістофер Робін Мілн» – «він»).

До внутрішніх належить також зворотний зв'язок між МХ 2.5 та МХ 2.6 (після-Я МК 1 – МК 2). МХ 2.6 є приміткою до есе, тобто це доповнення, уточнення думки, висловленої у МХ 2.5 (це автосемантичний авторський відступ, оформлений як примітка):

МХ 2.6: *Прим. 2012 року: Нині, прочитавши біографію А. А. Мілна (Ann Thwaite. A. A. Milne. His Life. London: Faber&Faber, 1990), схиляюся до думки, що то була таки легковажність: Мілн-старший сам чесно жив у «країні вічного дитинства», де «вміють гратися», і, будучи джентльменом старої складки, просто не міг собі уявити, які пастки наставляє на сина такою передчасною публічністю в світі масових технологій.*

Ще одним підвидом внутрішніх зв'язків є зворотно-дистанційний (лівобічний), що з'єднує МХ 1.3 (Я МК 1) та МХ 1.1 (перед-Я МК 1). Він забезпечується вказівними займенниками (*цей Вінні-Пух, той*), повторенням власного імені *А. Мілн*, іменника *книжка* та поєднанням їх у МХ 1.3 у словосполучення (*Мілнова книжка*). Отже, окрім розгортання думки, спостерігаємо відсилання до перед-Я МК 1 частини та формування протиставлення референтів (героя книжки та героя мультфільму).

Послідовні структурно-прагматичні тактики є наративними, зворотні – доповнювальними або уточнювальними, зворотно-дистанційні лівобічні – тактиками розгортання думки протиставлення референтів, променеві – ілюстрації тези, гібридні – ілюстративно-наративними, метамовленнєві внутрішньоорганізаційні – ілюстративно-доповнювальними.

Послідовні структурно-прагматичні зв'язки є наративними стратегіями (розгортання думки), двобічні зворотно-доповнювальні зв'язки – стратегіями пояснення, зворотно-дистанційні – стратегіями поєднання, зворотні – стратегіями уточнення, кільцевий зв'язок – стратегією завершення думки.

Типи зв'язків між структурними частинами есе та відповідні їм тактики і стратегії подано в таблиці.

Таблиця

Зв'язки між структурними частинами есе «Ціна Вінні-Пуха»

ВНУТРІШНІ		ЗОВНІШНІ	
Зв'язки	Тактики	Зв'язки	Стратегії
Послідовні	Наративні	Послідовні	Наративні (розгортання думки)
Променеві	Ілюстрації тези	Зворотні	Уточнення
Зворотні	Доповнювальні	Зворотно-дистанційні	Поєднання
Зворотно-дистанційні (лівобічні)	Розгортання думки та протиставлення референтів	Двобічні зворотно-доповнювальні	Пояснення
Гібридні	Ілюстративно-наративні	Кільцеві	Завершення думки
Метамовленнєві внутрішньо-організаційні	Ілюстративно-доповнювальні		

У есе «Ціна Вінні-Пуха» на прагматичному рівні спостерігаються такі прийоми мовленнєвої діяльності автора, як використання констативів, квеситивів, промісивів, транспонованого квеситива, метамовленнєвих МА, дейктичних МА. Способами їх вираження є вживання розповідних, питальних речень, цитування, прямого мовлення, автосемантичних мікровідступів.

У межах МК та МХ використання метамовленнєвих МА та дейктичних МА і їх функціонування як відносно незалежних (автосемантичних) одиниць вважаємо тактиками, а саме: уточнення, кореляції, додавання інформації, додаткового міркування, оформлення оцінного ставлення.

Наприклад:

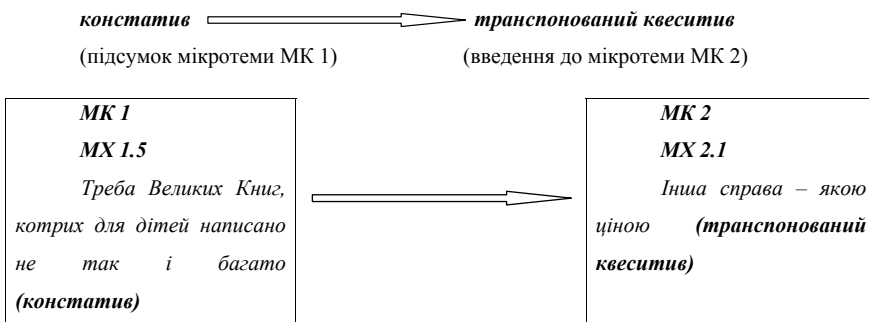
МХ 1.1: (*товсту! – значить, вистачить надовго...*), (*в цьому-бо віці книжки ще сприймаються анонімно, як фольклор: не «хто написав», а «про що»*), (*що герої його книжки до зоопарку ходять чомусь у Лондоні, мене ніскілечки не бентежило*);

МХ 2.2: (*не той, котрого знаємо з книжки, а перший-ліпший, із маленької літери...*), (*ким, до речі, також устиг побувати – провадячи колонку в гумористичному журналі «Панч»*), (*при перевиданні їх об'єднали в один том, так повелося й при перекладі на інші мови*), (*чарівні!*), (*сам він уважав її мало не блазенською!*).

Усі наведені вище дейктичні одиниці виконують функцію уточнення, кореляції і є автосемантичними (це свого роду мікровідступ).

У межах МХ застосовуються тактики використання когнітивно орієнтованих МА та адресант-орієнтованих МА. Використання таких типів МА уважаємо тактикою, оскільки вони передають взаємозв'язки між компонентами ситуації мовленнєвого спілкування, а отже, послідовність МА, що передають семантичну інформацію, інформацію про ставлення мовця до певного стану речей у світі (когнітивно орієнтовані МА), або повідомляють про прийняття адресантом на себе зобов'язань щодо певного стану справ у навколишньому світі, окреслюють інформацію, що стосується адресанта.

У МК реалізується тактика формулювання мікротеми (в межах МК), її розгортання та завершення. Тематичні МА розташовані на межі двох МК, що, окрім загальної функції забезпечення зв'язності дискурсу, є реалізацією лінійної стратегії, що забезпечує перехід від завершення мікротеми в МК 1 до мікротеми в МК 2:

Лінійними стратегіями на рівні МП є послідовне використання когнітивно орієнтованих констативів, тобто тверджень, що містять семантичну інформацію, а також інформацію про ставлення мовця до стану речей у світі.

Наприклад:

МХ 2.2: Це може видатися парадоксальним, але, якщо міряти за його власною шкалою вартостей, коханий «дядько Мілн» мого дитинства мав би вважатися типовим літературним невдахою. Увесь вік він ревно й працьовито домагався слави «дорослого», «серйозного» письменника – з тим самим результатом, із яким Вінні-Пух міг би прагнути бачити

агенсно-дативно-локативних, фактитивно-локативних, результативно-локативних, інструментально-локативних, номінативно-локативних, агенсно-бенефактивно-локативних. Локативні тактики з пацієнсами вважаємо окремим типом пацієнсно-локативних тактик. Отже, більшість пацієнських і локативних стратегій є неоднорідними: у семантико-рольових конфігураціях сполучаються різні ролі. Наприклад, місце та діяч, засіб та об'єкт тощо. Отже, для функціонально-семантичної моделі текстового світу есе «Ціна Вінні-Пуха» пріоритетними є лінійні стратегії, що окреслюють об'єкт і місце дії та доповнюються і уточнюються тактиками на позначення суб'єкта чуттєвого сприйняття, результату, засобу дії.

На лінійному рівні використовуються ізоморфні тактики: повторення семантико-рольової конфігурації в межах МХ (здебільшого ізоморфні семантико-рольові конфігурації послідовно йдуть одна за одною).

Наприклад:

МХ 1.1: 1) *Коли мені **сповнилося** чотири роки, 2) в моєму житті **сталася** подія...*

1) {**сповнилося** пацієнс локатив}, 2) {**сталася** пацієнс локатив};

МХ 1.3: 11) *крізь нього «**просвічував**» оригінал, 13) вона **переходить** межу чемності*

11) {«**просвічував**» агенс пацієнс}, 13) {**переходить** агенс пацієнс}.

Різновидом ізоморфних семантико-рольових тактик є тактики з розширенням: використання в наступній пропозиції семантико-рольової конфігурації, що відрізняється від конфігурації в попередній пропозиції лише кількістю вживання однієї й тієї самої ролі.

Наприклад:

МХ 2.4: 28) {*можеш по два рази **закінчувати** Кембридж*}, 29) {***змінювати** професію, місто й країну*}

28) {**закінчувати** результат локатив}, 29) {**змінювати** результат локатив}.

Серед ізоморфних семантико-рольових тактик спостерігаються випадки дзеркальних за структурою (дзеркальний ізоморфізм), коли в наступній семантико-рольовій конфігурації повторюється структура попередньої, але із дзеркальним порядком розташування семантичних ролей.

Наприклад:

МХ 2.4: 24) {***перетворили** на громадську власність на кшталт міського парку*}, 25) {*йому навіть імені **не залишили***}

24) {**перетворили** результат пацієнс}, 25) {**не залишили** пацієнс результат}.

Ізоморфні семантико-рольові тактики підсилюють відповідні ролі, отже, можна назвати їх тактиками семантико-рольового підсилення.

Семантико-рольовий ізоморфізм реалізовано в топікальних пропозиціях:

МХ 1.5: 5) {*треба* школи}, 6) {*треба Великих Книг*}

5) {*треба* патієнс}, 6) {*треба* патієнс}.

Ізоморфізм у тематичних (топікальних) пропозиціях вважаємо стратегією семантико-рольового підсилення.

У динамічному аспекті спостерігаємо семантико-рольові тактики розширення набору характеристик ролей, метафоризації, мінізації, випущення, подвоєння ролі (рольової компресії / недискретності). Вони є окремими випадками стратегії диверсифікації семантико-рольових конфігурацій.

Наприклад:

«*Велика література завжди “канібальствує”...*» (МХ 2.5 (13)).

У цьому випадку словосполучення «*велика література*» виконує роль бенефактива, що переважно позначає істоту (учасника ситуації, чії інтереси пов'язані з нею, який має від неї шкоду чи користь). Отже, окрім метафоризації, відзначаємо і розширення семантичної ролі, тобто додавання певних характеристик, якостей (у цьому випадку – неістота в ролі бенефактива).

Внутрішньопроезитивні семантичні стратегії є аргументативно-інформативними та пояснювально-інтерпретативними.

Семантико-проезитивними прийомами є використання відношень ціле – частина, імплікації, контрасту, часових, еквівалентності, порівняння, просторових. Окремими прийомами є надання додаткових смислових чи емоційних відтінків. За допомогою відношень ціле – частина реалізуються тактики ілюстрації, переліку, тези та її обґрунтування, позначення мовленнєвих дій. Відношення імплікації оформлюють тактики контрасту, пояснення причини та її наслідку, уточнення, доповнення, авторського зіставлення; часові відношення – тактики означення часових показників, послідовності подій, визначених часових показників, релятивні та антропоцентричні. Відношення контрасту оформлюють тактику контрасту уточнення; відношення еквівалентності – тактики уточнення інформації, інтерпретації, оцінки; відношення порівняння – тактику доповнення, ці тактики є нерозгорнутими і переплітаються з іншими типами тактик. Просторові відношення – тактики абсолютної та відносної просторової контекстуалізації, диверсифікована тактика розширення значення когнітивної змінної «простір».

На лінійному рівні семантико-рольові стратегії реалізуються як відношення ціле – частина та імплікації. Серед ієрархічних стратегій простежуються стратегії глобальної зв'язності за допомогою часових ад'юнктив та протиставлень (зокрема авторської оцінки різних референтів та авторського сприйняття навколишнього світу).

Ієрархічними є також стратегії на рівні топікальних пропозицій – еквівалентності та контрасту. Відношення еквівалентності на рівні топікальних пропозицій реалізують стратегію повторення, що в цьому випадку характеризується як сигматична; відношення контрасту – стратегію протиставлення як структурного, зокрема на рівні структурних елементів (МК), тематичних складових (зв'язки із заголовком), так і інформаційного протиставлення.

Загалом семантичні стратегії можна назвати аргументативно-deskриптивними та аргументативно-оцінними.

Висновки

Визначені під час аналізу есе «Ціна Вінні-Пуха» лінійні прагматичні та семантичні (семантико-рольові та семантико-пропозитивні) стратегії, тактики та прийоми утворюють *синтактичну координату* розгортання дискурсу. Акумулявальна сила аналізованого есе полягає в неодноразовому повторенні відповідних одиниць мовленнєвої діяльності, а отже – мовленнєвому впливі на картину світу читача.

Сигматична координата як комунікативне розгортання особистісних смислів адресанта з урахуванням їх співвіднесеності з дійсністю на основі власного досвіду пізнавальної діяльності надає дискурсу характер думки. Ця координата реалізована шляхом використання дейктичних одиниць, що виконують функцію уточнення, додавання інформації, додаткового міркування, оцінного ставлення. Такі одиниці можуть також підсилювати ілокутивну силу МА (в аналізованому есе – констатива). До сигматичної координати зараховуємо й використання транспонованих МА, оскільки таке вживання МА є соціально мотивованим. Розвитком дискурсу за сигматичною координатою вважаємо розширення семантики локативів, що позначають інтелектуальний простір та антропоцентричний час. Це також і семантичні відношення імплікації, що передають авторське зіставлення; відношення контрасту з елементами авторської оцінки; відношення еквівалентності з додаванням авторської інтерпретації, розширенням, уточненням інформації; надання додаткових смислових чи емоційних відтінків у мікровідступах.

Подальше застосування процедури опису стратегій, тактик та прийомів, що використовує О. Забужко, дасть змогу доповнити дані стосовно функціонування семантичної, прагматичної і синтактичної координат розгортання дискурсу та відкриє перспективи створення її цілісного дискурс-портрета.

Список використаної літератури

- Бахтин, М. М. (1979). *Эстетика словесного творчества*. Москва: Искусство.
- Забужко, О. С. (2012). *З мави книг і людей: збірка есеїстики*. Кам'янець-Подільський: Друкарня «Рута».
- Зернецкий, П. В. (1992). *Речевое общение на английском языке (Коммуникативно-функциональный анализ дискурса)*. Киев: Лыбидь.
- Караулов, Ю. Н. (1987). *Русский язык и языковая личность*. Москва: Наука.
- Куранова, С. І. (2017а). Проблеми дослідження мовної особистості у психолінгвістиці. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Філологія*, 16, 90–97.
- Куранова, С. І. (2017б). Перспективи дослідження публічної мовної особистості в аспекті жанрової та реєстрової теорії. *Мовознавство*, 5, 42–54.
- Куранова, С. І. (2018). Загальні характеристики та структурно-прагматичні аспекти створення дискурс-портрета (на матеріалі публіцистики О. Забужко). *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)*, 26, 82–89.
- Сухих, С. А. (2004). *Личность в коммуникативном процессе*. Краснодар: ЮИМ.
- Ухванова-Шмыгова, И. Ф. (2014). *Каузально-генетический подход в контексте лингвистики дискурса*. Минск: БГУ.
- Bawarshi, A. S. (2003). *Genre and the invention of the writer : Reconsidering the place of invention in composition*. Logan: Utah State University Press.
- Dijk, T. A. van. (1997). The study of discourse. *Discourse as structure and process*, 1, 1–34.
- Dijk, T. A. van. (2006). Discourse, context and cognition. *Discourse studies*, 8 (1), 159–177.

Abstract

Svitlana Kuranova

STRATEGIES, TACTICS AND WAYS OF SPEECH ACTIVITY AS A COMPONENT OF MODELLING OF DISCOURSE PORTRAIT OF LANGUAGE PERSONALITY

Background. The article deals with the ways of creation of pragmatic, semantic, syntactic coordinates of discourse portrait of language personality. Language personality is a type of linguistic description of the personality which contains psychological, social, ethical and cognitive components

reflecting in his/her speech. It is a multi-level functional system, which embraces three levels: speech activity (language competence), conversational activity (communicative competence), and the knowledge of the world (thesaurus). This is the unity of abilities of creating and comprehension of speech products (texts) which differ of degrees and complexity of reflection of surrounding and certain purposefulness as well.

Purpose. The analysis of O. Zabuzhko's "The price of Winnie-the-Pooh" essay demonstrates a new trend of modelling of discourse portrait of language personality.

Methods. Comprehensive application of categories of basic discourse analysis in creating discourse portrait is elucidated and illustrated.

Results. The use of peculiarities of verbal behavior of a person who applies certain means of language is analyzed. That is why language personality is researched on verbal, cognitive and pragmatic levels. It is complicated multilayer functional system which unites the level of language competence, abilities to use the means of providing speech interaction (communicative competence) and knowledge of the world (thesaurus). This is a unity of abilities of creating and receiving of texts which differ by the degree and depths of reflection of reality and certain purpose.

Discussion. Multifaceted research of speech communication as complex object asks for the necessity in using discourse analysis as contemporary integrated linguistic method. Discourse analysis develops today within the measures of psycho-, socio-, political linguistics etc. It is also used in the bordering social and humanitarian sciences such as philosophy, history, psychology, literary science, which in general supports the tendency of integration in modern scientific paradigm.

Keywords: discourse portrait, speech act, speech move, speech pace, speech event, strategies, tactics.

Матеріал надійшов 31.07.2018